

Een neoklassieke theorie van macht

Auteur(s):

Wittebloostuijn, A., van
Hoogleraar economie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Verschenen in:

ESB, 86e jaargang, nr. 4333, pagina 859, 9 november 2001

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

Drie Amerikanen hebben de Nobelprijs voor economie ontvangen voor hun sleutelbijdragen aan de neoklassieke theorie van asymmetrische informatie. Deze terecht aandacht voor de effecten van informatie-asymmetrieën op het gedrag van individuen, bedrijven en markten heeft fraaie inzichten opgeleverd.

Merkwaardig is echter dat de analyse van de asymmetrie aller asymmetrieën - macht - in de moderne neoklassieke theorievorming een ondergeschoven kindje is gebleven. Alleen in de periferie van de naoorlogse economische wetenschappen heeft de expliciete analyse van de antecedenten, werkingen en consequenties van macht een centrale plaats gekregen. Voorbeelden daarvan zijn de marxistisch getinte en institutionele analyses van economische verschijnselen in de sfeer van de macht van het kapitaal, respectievelijk de machtssoorsprong van instituties. Enkele jaren geleden heeft de institutionele economisch historicus Douglass North de Nobelprijs gekregen voor zijn analyses van het ontstaan en het effect van institutie-

vorming.

Daarmee is niet gezegd dat de machtsnotie in de neoklassieke literatuur louter en alleen een onzichtbare rol speelt. Zonder de analyse van markt- of monopolie-macht zou bijvoorbeeld de moderne industriële economie een ander gezicht hebben gekregen. Dit laat echter onverlet dat een algemene neoklassieke theorie van macht niet bestaat. In de praktijk van de modellenbouw verdwijnt de expliciete analyse van macht vrijwel altijd achter de façade van een indrukwekkende verzameling versluierende concepten. De agent moet bijvoorbeeld de *principaal* in het gareel houden via de inzet van *controlemechanismen*, *incentiveschemata* en *monitoringactiviteiten*. De ontwikkeling van algemene theorieën van macht is overgelaten aan de sociologie. Dat is een gemiste kans. Niet alleen is het alles behalve ondenkbaar dat ook in deze context het neoklassieke analyse-instrumentarium een buitengewoon efficiënte theorieproductietechnologie is, ook is de doorslaggevende rol van macht niet weg te denken uit het economische leven van alledag.

Een voorbeeld dat veel stof doet opwaaien, is dat van internationale vrijhandel of - in modern fout Nederlands jargon - 'globalisering'. Aan de ene kant steken vrijhandelsprotagonisten niet onder stoelen of banken dat de weg naar mondiale welvaart is geplaveid met internationale vrijhandel. Aan de andere kant wint de anti-mondialiseringsbeweging aan kracht na elke nieuwe veldslag in de stad van een G8-, IMF- of WTO-bijeenkomst. Het pro-vrijhandelsgedachtegoed is gesneden koek voor elke keurig opgeleide econoom. De ideeën van de anti-globalisten vallen echter buiten het blikveld van de economische hoofdstroom en worden daarom in het algemeen vol onbegrip aangehoord. Ondanks alle fraaie 'machteloze' empirische en theoretische analyses van de evidente voordelen van internationale vrijhandel, liggen aan deze tegenstellingen uiteindelijk argumenten in de sfeer van ongelijke machtsverhoudingen ten grondslag. Het IMF en de WTO zijn Northiaanse instituties van de macht, aldus de anti-globalisten, waarin de strijd tussen de machtigen en de machtelozen wordt beslecht ten voordele van de machtigen in de Westerse wereld - keer op keer. Het gevolg daarvan is asymmetrische vrijhandel, waarbij handelsbelemmeringen eenzijdig worden opgeheven of opgelegd, al naar gelang de belangen van machtige partijen in het Westen.

Een ander voorbeeld is te vinden in de discussie over corporate governance. De publicatie van het rapport van de commissie onder voorzitterschap van oud-Aegon-topman Jaap Peters markeert in de Nederlandse context een waterscheiding. Sindsdien loopt elk tegenargument dood op de muur van het neoklassieke gedachtegoed, in het bijzonder de gewenste dominantie van aandeelhouderswaarde als het richtsnoer van bedrijfsvoering. Daarmee wordt in feite een uitspraak gedaan over machtsverhoudingen. In het bedrijfsleven moet de uiteindelijke macht worden gelegd in de handen van de aandeelhouder. In versluierend jargon: via de adequate inrichting van het systeem van corporate governance moet de aandeelhouder-principaal beschikken over instrumenten waarmee kan worden gewaarborgd dat de gedragingen van de 'hoofdagent' - het management - stroken met het primaire belang van deze opperprincipaal: het maximaliseren van aandeelhouderswaarde. Na enige vertraging, via een ser-advies, is het Peteriaanse gedachtegoed in licht verwaterde vorm vertaald in een Paars wetsvoorstel. Daarmee wordt de facto voorgesteld de bestaande machtsasymmetrieën binnen bedrijven, met name die tussen management en personeel, verder te vergroten, met alle negatieve consequenties van dien voor het functioneren en presteren van de interne organisatie.

In de bedrijfs- en sociale wetenschappen floreert een bonte verzameling van specifieke theorieën en theorie'tjes van macht. Het gevolg van de ontwikkeling van een expliciete en mogelijk overkoepelende neoklassieke theorie in deze context kan zijn dat het inzicht in de antecedenten, werkingen en consequenties van macht in het economische leven - binnen, buiten en via organisaties - wordt vergroot. Misschien dat in 2075 de grondleggers van een algemene neoklassieke theorie van macht vervolgens de Nobelprijs voor economie in ontvangst mogen nemen.

